

De Hyacinthuskerk van Overlangbroek

Dit artikel verteld iets over de meer dan 500-jarige geschiedenis van de Hyacinthuskerk.

Het beschrijft daarbij ook de nodiging die van de Hyacinthusgemeente uit gaat.

Over en weer hebben wij elkaar in ons voortbestaan nodig; om te delen in wat God ons toevertrouwd, te getuigen van Zijn liefde en ons voor te bereiden op wat zeker komen gaat: de komst van onze Heiland, onze Zaligmaker. (Titus 3: 4-9.)

Heden

Verleden

Toekomst

“Een kerk in het groen zonder een groene kerk te zijn.”

Met deze uitspraak kunnen wij onszelf misschien wel het beste onderscheiden.

Een gemeente die nuchter in de Eindtijd wil staan.

Opmerkzaam in de tekenen van deze tijd, ervan bewust dat de wereld voor goed veranderd.

De schepping is ons gegeven wetende dat een nieuwe schepping wacht.

Als goed rentmeester over onze gaven zien wij uit naar Christus, onze Schepper. (Rom. 1:25)

Ontstaansgeschiedenis

De geschiedenis van de kerk van Overlangbroek leert ons dat veel (over)grootouders uit de gemeente van Overlangbroek opgegroeid zijn in grote(re) gezinnen met soms ook halfbroers en/of halfzusjes.

Meer dan eens overleed de moeder 'in de kraam' en trouwde de vader daarna een nog ongetrouwde zuster van zijn vrouw. Soms had één van de (over)grootouders de naam meegekregen van een voorgaand broertje of zusje dat levenloos was geboren, of 'in de kraam' of aan één van de vele kinderziektes was overleden. In vroegere tijden was dit niet anders en daarom is deze kerk in 1439 aan Sint Hyacinthus opgedragen als beschermheer van kraamvrouwen en zwangerschappen.

Sint Hyacinthus was een Poolse doctor in de rechten en doctor in de theologie en werd, 337 jaar na zijn dood, op 17 april 1594 heilig verklaard door paus Clemens VIII.

In een vanouds boerengemeente als dat van Overlangbroek was het belangrijk erfgenamen te krijgen, opvolgers die het boerenbedrijf konden voortzetten. Dit was een soort pensioenregeling en zodoende was je (meestal door de oudste zoon) tijdens de ouderdom voor alle zorg 'verzekerd.'

De naam Hyacinthuskerk herinnert ons aan een stukje boerenleven ongeacht roomse- of protestantse invloeden. Boerenleven dat werkelijk vorm begon te krijgen na het feodalisme. De 'vrede en veiligheid' van horige boeren werd gewaarborgd door een zogenaamde Ridderhofstad. Dit in antwoord op conflicten tussen de Bisschop van het Nedersticht (Utrecht) en de Hertog van Gelre en/of de Graaf van Holland.

In het Oversticht en Gelre betaalden horige boeren voor deze bescherming door 10% van de opbrengsten van het Tiendbaar land 'in natura' af te staan.

Daarentegen werd in het Nedersticht belasting geheven. Waar in Gelre veelal in rogge (per schepel) werd betaald was dit voor het Nedersticht vanwege de grondslag niet mogelijk. Om een beperkt houdbaar aanbod (van hoofdzakelijk melk en/of vlees) te voorkomen werd dus belasting in geld geheven dat in de vorm van een 'bede' weer door de graven aan de koning werd afgestaan.

Na de aanleg van de Langbroekerwetering is het broekgebied in verschillende blokken breed ontgonnen met om de 55 meter een greppel dat het water naar de wetering afvoerde en vervolgens van de wetering naar de Kromme Rijn. Het land van de boeren lag aan weerskanten van de wetering, zodat de totale lengte van de kavels 2500 meter bedroeg. Vandaar de naam Langbroek. (Een 'broek' was vanouds de aanduiding van een nat gebied.) Bisschop Godebald van Utrecht had contracten (zogenoemde copen) met ontginners gesloten. Zo'n contract hield in dat de ontginners de grond in eigendom kregen, maar dat de hoge rechtspraak en de belasting aan de bisschop bleven. In 1126 bleek echter, dat de bisschop zich de woeste gronden van het Langbroek ten onrechte had toegeëigend, en dat zij in feite aan het domkapittel toebehoorden. Het kapittel nam de copecontracten over en de ontginning, die vermoedelijk reeds begonnen was, werd onder leiding van de domproost voortgezet.

De zogenaamde 'vrede en veiligheid' is voor Overlangbroek gewaarborgd door de Ridderhofstad Zuilenburg, voor het eerst genoemd in 1270. Zuilenburg ligt direct ten oosten van de kerk van Overlangbroek. Toch, de 'vrede en veiligheid' ten spijt, sloeg al na één generatie de 'Zwarte Dood' ongenadig toe. In antwoord op deze pestepidemie trok in 1349 een aantal Utrechtse burgers van stad tot stad waaronder ook het naburige Wijk bij Duurstede.

Het was een boeteprocessie waarbij ze zichzelf geselden. Ze hoopten hierdoor hun God gunstig te stemmen en zo de pest uit hun stad te houden.

Het hielp niet, de Zwarte Dood sloeg herhaaldelijk toe met het jaar 1636 als dieptepunt.

Ook beschermheilige Hyacinthus kon de gemeente van Overlangbroek niet behoeden voor de Zwarte Dood. Omdat ook veel boeren stierven aan de pest, bleven in Nederland veel akkers onbewerkt. Hierdoor kregen de overgebleven boeren een troef in handen want zij konden bij ridders en 'edele landheren' het schaarse voedsel inruilen voor hun vrijheid. Hierdoor kwam door de pestepidemie aan het feodalisme een einde. Het is niet zonder reden dat juist midden in deze moeilijke periode (1350-1640) omstreeks 1440/95 de Hyacinthuskerk werd gebouwd.

Plaats van de kerk

Volgens overlevering is medio 1335 de parochie van Langbroek gesplitst in Neer- en Overlangbroek. De parochianen van Overlangbroek hebben dan waarschijnlijk gekerkt bij iemand in huis, in een schuur en/of later in een klein dorpskerkje dat honderd jaar later in 1439 aan St. Hyacinthus is opgedragen. Opvallend is dat de huidige kerk (gebouwd in 1450-1498) ontstaan is pal op de grens van de Langbroekerwetering/-dijk en de al medio 1125 uitgegraven wetering er voor omgelegd is. Mogelijk zijn de stichtingskosten van de kerk gedeeld door twee heren die boven en beneden de wetering gegoed waren en moest deze daarom op de grens worden gebouwd. De latere opbrengsten van de kerk worden in ieder geval over twee heren verdeeld en er waren ook twee 'herenbanken' in de kerk.

Bouwgeschiedenis

De oudste vermelding, waaruit de aanwezigheid van de kerk blijkt, is van 1439. Tot de invoering van het Protestantisme in 1580 (door keizer Karel V) stond de kerk onder roomse invloed. (De bisschop van Utrecht.) Toch was na 1580 in Soest, Cothen, Wijk bij Duurstede en Werkhoven deze roomse invloed nog lange tijd merkbaar. Het oude gotische bouwwerk, het vroegere "koor" is in 1832 afgebroken waarna de huidige kerk is opgebouwd precies op de plek van het oude schip. Nu treffen wij in dat schip een houten tongewelf aan. Voor 1832 had de kerk gebrandschilderde ramen. Deze zijn bij sloopwerkzaamheden in 1832 vermoedelijk verkocht. Toch zijn 8 hoge ramen met de kenmerkende spitsbogen, in verkleinde vorm teruggebracht en doen ons nu herinneren aan het oude gotische bouwwerk uit de Late Middeleeuwen. In 1884 is het portaal vernieuwd. In 1913 werd de consistorie gebouwd zoals deze nu is en wel als vervanging van de vroegere uit 1857.

Het oude gotische bouwwerk is in 1832 afgebroken omdat het onderhoud was verwaarloosd en wel in die mate dat renovatie meer zou kosten dan een nieuw te bouwen koor. Als de kerk, zie afbeelding, medio 1498 in gebruik genomen is, dan was het vroegere koor 334 jaar oud. (Dus ruim 140 jaar ouder dan het nieuwe schip nu is!)

In de periode voor 1832 had de boerengemeenschap amper geld om de pacht te kunnen betalen, dus ook het onderhoud van de kerk schoot erbij in. De runderpest in 1713/14, 1745 en in de periode 1768-1786 alsmede verschillende overstromingen waren daar de oorzaak van.

In het portaal ligt een ingemetselde steen van de familie Uteneng. Deze is afkomstig uit de oude grafkelder van de familie (gelegen in het koor van de kerk) en dateert uit 1503. Toen in 1913 de vloer van de consistorie open gebroken werd kwam ook deze steen bloot te liggen. Bij verassing werd een onderliggende grafkelder ontdekt compleet met een koperen grafzerk welke nu te bezichtigen is in het Catharijneconvent in Utrecht. De kerktoren is in 1851 van de burgerlijke gemeente overgedragen aan de kerkvoogdij. Sindsdien ontvangt de kerkvoogdij (nu kerkrentmeesters) van de gemeente Langbroek (nu Wijk bij Duurstede) 15 euro voor het uitsteken van de vlag en het recht 'van het ophangen van brandslangen' en het luiden van de klok in geval van oorlog! In 1974 werd de torenspits vernieuwd. De verwarming (nu vloerroosters) is in 1977 aangelegd. In 1978 zijn de glas-in-lood ramen geplaatst. Deze ramen zijn ontworpen door de heer J.M. Meine Jansen. Het dak van de consistorie werd in 1982 vernieuwd. Het toilet is gebouwd in 1984. In 1987 zijn nieuwe dakpannen op de kerk geplaatst. Een algehele restauratie volgde in 2000. Deze restauratie werd uitgevoerd door aannemer Jurriëns. De architect was de heer Van de Weijden uit Leersum.

Interieur

De preekstoel is van 1768. De kleine koperen kroon is van 1807 en geschonken door de familie De Kruijf. In 1966 is het gewelf vervangen en zijn de huidige banken geplaatst. Voorheen was er een 'middenpad' door de kerk met aan weerszijden banken. In 1980 werden er zes koperen kronen aangeschaft.

Het rococo orgel (uit ongeveer 1765) is in 1986 aangekocht. In 1988 kreeg de kerk het meubilair dat in de consistorie staat. Het was afkomstig uit de voormalige werkkamer van prof. dr. Wittebol. Hij was directeur van het AZU en woonde aan de Langbroekerdijk. Het predikantenbord is aangeschaft in 1991. In 1993 is het bordje geplaatst, waarop de aanvangstijd van de kerkdienst vermeld staat.

Het is geschonken door de heer Van de Berg uit Lienden. Hij heeft het predikantenbord en de twee psalmborden gemaakt. Deze twee borden zijn ook in 1993 gekocht.

De twee zendingbussen naast de binnendeuren bij de uitgang zijn gemaakt door Niek van Donselaar.

Dit mooie houtsnijwerk is in 1997 opgehangen.

In 1997 zijn vier aquarellen gekocht van een eigenaresse uit Doetinchem. Ook het orgel gerestaureerd in 2007. Hier was de architect de heer Van Dijk en de orgelrestaurateur de gebr. Van Vulpen uit Utrecht. Ter gelegenheid van de ingebruikname is een prachtige cd gemaakt. Het orgel werd bespeeld door Peter van Dijk en Sebastian van 't Hart. Hierop staat muziek van componisten uit de periode, dat het orgel is gebouwd.

Oude School

In december 1995 is de 'Oude School' eigendom geworden van de kerk, daarna is in 2011 de 'Oude School' gerestaureerd. Vanaf 1976 wordt rondom de 'Oude School' om de twee jaar een bazar gehouden. Van deze opbrengsten zijn veel van bovenstaande aanpassingen betaald.

In de 'Oude School' worden de kerkelijke jaarvergaderingen gehouden en biedt het onderdak aan verschillende kerkelijke activiteiten.

Bestuur

Overlangbroek ligt in de Zuidoosthoek van de gemeente Wijk bij Duurstede. Vanaf het prille begin vormde Overlangbroek een gerecht dat in het bezit was van de domproosdij van Utrecht. Pas in 1795 kwam er met de Bataafse omwenteling een eind aan die situatie. In de jaren daarna volgde er een serie administratieve wijzigingen tot op 1 januari 1812 de gemeente Langbroek ontstond uit de voormalige gerechten Overlangbroek, Nederlangbroek, Sterkenburg en Hardenbroek. Op 1 januari 1996 werd de gemeente Langbroek en dus ook Overlangbroek bij Wijk bij Duurstede gevoegd.

In kerkelijk opzicht zijn we zelfstandig. Tot de invoering van de nieuwe PKN-kerkorde was er een quasi-pastoraal verband met Leersum. Dat wil zeggen dat Leersum financieel bijdroeg aan de predikantsplaats in Overlangbroek.

Symboliek

Bij aankomst van de Hyacinthuskerk valt de mooie kap van de torenspits op. Deze kap lijkt op het deelbloemetje van de hyacint. Er is niet veel verbeeldingskracht voor nodig om de gelijkenis te zien. Afgebeeld is de oorspronkelijke wilde hyacint. Als de symboliek gaat spreken, zien wij de kerktoren als een vingerwijzing naar God zoals elke kerktoren dat doet. Maar hier is toch iets bijzonders te zien!

Als wij de hyacint als bloem beter bekijken zien wij het deelbloemetje van de bloem dat 'nagel' wordt genoemd. Zoals de botanicus gelijkenis zag in de vorm van de nagel van een vinger, zien wij de symboliek wanneer wij met onze vinger naar omhoog wijzen. Dan is de nagel het bovenste deel zoals de kap (nagel) ook het bovenste deel van de torenspits is.

Naast de 'nagel' hebben ook het aantal ramen, de kleur van deze ramen, het predikantenbord en de kroonluchters een symbolische betekenis.

Richting de kerk, lopen wij tussen de bomen door het grind op. Het zijn zeven beukenbomen geplant bij het 'huis van God', bij een waterstroom. Zouden de planters bewust voor zeven bomen hebben gekozen? Het getal zeven geeft ons (decennia later) nog steeds aanleiding om daarover na te denken. In de Bijbel betekent het getal 7 voltooiing en goddelijke perfectie. Gods' hele schepping (Universum) werd op de 7e dag in perfectie voltooid. Het getal 7 komt meer dan 700 keer voor in de Bijbel, van de zeven scheppingsdagen tot de vele 'zevens' in het laatste Bijbelboek Openbaring van Johannes. Het getal symboliseert volheid. (Citaat internet.) Daarbij mogen wij weten dat God als Schepper ons 'als bomen aan Zijn waterstroom' geplant heeft, ieder met zijn eigen kenmerken. Geen boom is gelijk! Wij mogen zijn zoals wij geschapen zijn en zodoende ervaren dat wij altijd van harte welkom zijn. Een opsteker dus, om verder door te lopen richting de ingang van de kerk.

Dan komen wij bij de toegangsdeur die geplaatst is tussen vier ramen. Twee aan de linkerzijde en twee aan de rechterzijde. Ook weer een 'statisch' gegeven; elke nuchtere Hollander ziet daar verder geen boodschap in, zeker in deze tijd van digitalisering.

In de Middeleeuwen werd een kerk gebouwd die naast de toren ook in andere specifieke onderdelen een boodschap wil meegeven. Ook de Hyacinthuskerk doet dat op een overtuigende manier. De 4 ramen zijn uitnodigend opgesteld. Het laat zien dat de bezoeker, waar hij of zij dan ook vandaan komt, (ergens uit de 4 windstreken), van harte welkom is. In het midden (in ons midden) is de binnenkomst van de bezoeker een belangrijk gegeven.

Bij binnenkomst valt direct het predikantenbord op. De bezoeker heeft 4 ramen bij binnenkomst gezien en bij doortellen zie je aan de overzijde (links om of rechts om) gecentreerd het predikantenbord als het 'Zevende Venster'. Hoe dan ook (links om of rechts om); Gods Woord staat centraal bij monde van o.a. de predikanten die op het bord zijn genoemd.

Zij waren en zijn dat nu nog steeds het 'doorgeefluik' waardoor wij perspectief blijven houden op wat ons al eeuwenlang is verteld. Dit Zevende venster staat dus ook symbool voor Gods' trouw.

In de kerk is God Zelf de Gastheer. In Zijn onmetelijke gastvrijheid wil Hij de bezoeker door de kracht van Zijn Heilige Geest verlichten. Als het bezoekje slechts een bezichtiging van de kerk betreft, dan zorgen de zeven kroonluchters voor kunstmatig licht dat met misschien wel met evenveel enthousiasme wordt ontvangen. Want nu, voor de derde keer geeft het getal zeven een speciale betekenis. Het getal zeven van het aantal kroonluchters is een reminder aan de 7e dag.

De Zevende de dag is de dag van God, een dag voor God.

Het spoort de bezoeker aan om bijvoorbeeld na een doordeweekse bezichtiging ook op zondag opgenomen te worden in de Hyacinthusgemeente.

Wij hopen dat de geur van het verlangen van de bezoeker aan deze Hyacinthuskerk te sterk is geworden, gelijk ook de geur van de hyacint vele bijen te sterk wordt. Zoals bijen stuifmeel verzamelen wil ook de Gastheer van de Hyacinthuskerk het stuifmeel van Gods Woord meegeven, vaak gebeurd dat op een wonderlijke manier, want wat voor de bezoeker toepasselijk moet zijn, wordt ook zo gehoord en begrepen. Deze boodschap is om te delen, de bijen zijn ons tot voorbeeld zodat het 'verwerkt kan worden tot zoete honing.'

Honing wordt in de Bijbel gebruikt om de zoetheid van Gods woorden te beschrijven. In Psalm 119:103 staat: "Hoe zoet zijn Uw woorden voor mijn gehemelte, zoeter dan honing voor mijn mond."

Dat geeft perspectief aan het leven. Omhoog kijkend door de kleurrijke ramen van de Hyacinthuskerk zien wij op een kleurrijke Toekomst.

Wij willen graag een verwachtingsvolle gemeente zijn. Daarom zijn er in 2024 onder de 7 beukenbomen 1000 hyacintenbollen geplant. De bloei is na Pasen en valt samen met de Pinksterperiode.

Het doet ons in de Geest van God elke keer weer herinneren om onze Heiland en Zaligmaker te mogen ontmoeten; verlangend naar het Duizendjarig Vrederijk.

